

NESTNIK

Letnik XVIII.

Celovec, petek, 17. maj 1963

Štev. 20 (1095)

Osem let državne pogodbe

Petnajstega maja 1955 je bila v dunajskem Belvederu slovesno podpisana avstrijska državna pogodba, s katero je naša domovina po letih najhujših preizkušenj tudi formalno spet postala neodvisna država. Osem let je od tistega za Avstrijo nedvomno zgodovinskega dne, osem let, v katerih se je marsikaj spremenilo tako v svetu kakor tudi v naši državi. Do bistvenih sprememb je prišlo v pogledih na obveznosti, ki jih je Avstrija prevzela s podpisom državne pogodbe.

Med najvažnejše obveznosti, izvirajoče iz državne pogodbe, spada predvsem upravljanje avstrijske neutralnosti, katera je bila pred osmimi leti sprejeta brez pridržkov, danes pa se pojavljajo v tej zvezi že precej različni mnenja. Tukaj ne mislimo toliko na peščico tistih, ki še vedno sanjajo o »veliki domovini« in pojmujejo neutralnost le kot enostransko sredstvo blokovske politike. Vprašanje neutralnosti je potegnilo ločnico tudi v sami vladni koaliciji, kjer so različni pogledi na zunanjo politiko privedli do zaostritve tudi v notranjepolitičnih vprašanjih in so nekateri celo mnenja, da enotna politika zdaj ni več potrebna, čeprav ji sicer priznavajo največji uspeh v boju za doseg avstrijske neodvisnosti. V osmih letih se je pač marsikaj spremenilo: Avstrija je doživela nesluten gospodarski razvoj, ki je zameglil spomin na preteklo dobo in mnogi so pozabili, koliko žrtev je bilo potrebnih, da je iz krvi in ruševin spet zrastle nova svobodna, demokratična in neodvisna država. Le tako je namreč tudi razumeti, da se danes spet najdejo ljudje, ki čedalje bolj izzivalno obujajo nacistično miselnost in se zavzemajo za »tradicije«, katerim se je morala Avstrija v državni pogodbi izrecno odpovedati.

Obletnica podpisa državne pogodbe je torej hkrati tudi vsakoletni obračun, ki pokaže, v koliko je Avstrija že izpolnila odnosno kako izpolnjuje prevzete obveznosti. Marsikaj je uspelo rešiti, eno bolj, drugo manj zadovoljivo. Med vprašanja, ki doslej še niso bila zadovoljivo rešena, pa nedvomno sodi tudi manjšinsko vprašanje. Zato moramo koroški Slovenci tudi ob osmi obletnici državne pogodbe posebej opozoriti na njen 7. člen, katerega uresničevanje se je sicer začelo, ni pa rodilo takega uspeha, ki bi bil — če že ne zadovoljivo — vsaj sprejemljivo.

Poziv bivših borcev in žrtev nacizma:

Zagotovitev miru je najvažnejša in najnujnejša naloga sodobnega človeštva

Ob 18. obletnici, odkar je bila končana druga svetovna vojna, je bila v Köbenhavnu konferenca Mednarodne federacije bivših borcev. Prav na dan obletnice konca druge svetovne vojne so na konferenci posvetili posebno sejo vprašanju razorožitve kot osnovnega pogoja za doseg miru na svetu. Pred posebnim odborom za razorožitev Mednarodne federacije bivših borcev je govoril tudi kanadski predstavnik v razorožitvenem odboru OZN general Burns, ki je izjavil, da so se gledišča vzhodnih in zahodnih predstavnikov na ženevski konferenci o razorožitvi zblížala bolj kot kdajkoli prej in da so mnogo pomembnih vprašanj, ki so nujna za sporazum o razorožitvi, razčistili že lani jeseni.

Bivši borci iz 50 držav so v imenu 20 milijonov svojih članov s te konference naslovili poziv za mir na vlade in državnike na svetu. Za svobodno človeštvo — je rečeno v pozivu — ni važnejše in nujnije naloge, kot je zagotovitev miru. Vojno in »ravnotežje strahu« je treba takoj in odločno črtati iz seznama sredstev za poravnavanje mednarodnih sporov. Bivši borci pozivajo vlade in državnike, naj tudi v praksi sprejmejo ta načela, ki so jih sprejeli milijoni ljudi na vseh celinah.

V bivšem koncentracijskem taborišču Mauthausen pa je bila zadnje nedeljo spominska slovesnost ob 18. obletnici osvoboditve tega nacističnega taborišča smrti. Zvezno vlado sta zastopala minister Olah in državni sekretar Kranzlmayer, spominski govor je imel namestnik zgornjeavstrijskega deželnega glavarja Blöchl, navzoče pa so bile tudi številne inozemske delegacije bivših pripornikov in protifašističnih borcev iz Sovjetske zveze, Jugoslavije, Češkoslovaške, Madžarske, Poljske, Romunije, Bolgarije, Vzhodne in Zahodne Nemčije, Francije, Anglije, Italije, Luksemburga, Belgije, Španije in Grčije.

Tudi ob tej priložnosti je bilo poudarjeno, da je treba zastaviti vse sile, da se ohrani mir in da se zlasti nikdar več ne bo ponovila doba, ki je zahtevala toliko žrtev. Hkrati je bilo naglašeno, da so 18 let po osvoboditvi spet na delu sile, ki delujejo proti republiki Avstriji in je zato treba enkrat za vselej napraviti konec gojitvi tradicije Hitlerjeve vojske, s prirejanjem vojaških zborovanj, na katerih nosijo nacistična odlikovanja, ter prepovedati vsa društva, ki gojijo tradicije tretjega rajha. Pa tudi nevarnost nove vojne še ni odstranjena, marveč bo obstojala tako dolgo, dokler ne bo uspelo doseči sporazum o razorožitvi. Spomin na žrtve nacističnega nasilja pa je obsodba nečloveške dobe in nesvobode ter hkrati tudi svarilo za nas in za našo bodočnost.

V Ameriki spet divja rasistična vojna

Kako je dejal ameriški predsednik Kennedy, ko je pred dobrima dvema mesecema predložil kongresu načrt zakona proti rasni diskriminaciji: Rasna diskriminacija predstavlja za našo državo hudo zlo in kvari ugled Amerike v tujini, kajti »sami kršimo načela, ki jih pridigamo drugim!« Toda dogodki zadnjega časa kažejo, da vplivni krogi predvsem na jugu Združenih držav Amerike ne jemljejo resno besede svojega predsednika niti se ne ozirajo na zakonske predpise, ki prihajajo iz Washingtona. Čeprav je ameriško vrhovno sodišče — vsaj na papirju — že odpravilo rasno razlikovanje ali desegregacijo, kakor se to uradno imenuje, je v južnih ameriških deželah rasna diskriminacija še vedno temeljni zakon; črnci so še vedno ljudje druge vrste, brez osnovnih človeških pravic.

Toda odpor zagrizenih rasistov, ki hočejo ohraniti nedemokratske meje med ljudmi bele in črne polti, je naposled izčrpal potrpljenje črncev. V črnskih množicah se čedalje bolj utrjuje prepričanje, da je mirna pot prepočasna in so potrebni odločnejši koraki, če naj bi ameriški črnci postali še v tem stoletju resnično enakopravni belcem v družbenem, političnem in gospodarskem pogledu. Prišli so do spoznanja, da je Washington s svojimi pravicami na papirju predaleč, zato je treba začeti odločen boj tam, kjer je na dnevnem redu kratenje pravic in enakopravnosti. In tako je v zadnjih dneh vzplamtel na jugu ZDA spet nova rasistična vojna, katere zavzema že takšen obseg, da vzbuja zanimanje in ogorčenje po vsem svetu.

Neposredni povod sedanjim dogodkom je dal zločinski umor baltimorskega poštarja — belca — ki si je obesil okrog vratu pla-

Generalni sekretar OZN U Tant:

Delitev sveta na bogate in revne eksplozivnejša kakor delitev na Vzhod in Zahod

Kakor smo na kratko poročali že v zadnji številki našega lista, je pred nedavnim obiskal Jugoslavijo tudi generalni sekretar OZN U Tant, ki ga je sprejel tudi predsednik Tito. U Tant je imel razgovore z vodilnimi jugoslovanskimi državniki, s katerimi je izmenjal mnenja o nekaterih najpomembnejših mednarodnih problemih. Ob tej priložnosti je U Tant poudaril, da je Jugoslavija ena izmed najaktivnejših članic svetovne organizacije in da so mnenja, ki jih izražajo jugoslovanski voditelji o nekaterih glavnih problemih, ki jih ima OZN, zanj največjega pomena.

Pred odhodom iz Jugoslavije je U Tant podal glavnemu uredniku Tanjuga izjavo glede nekaterih mednarodnih problemov. Govoril

kat z napisom »Končajte segregacijo v Ameriki!«. Seveda ni slutil, da ga zaradi tega »greha« čaka smrt na cesti, kjer so ga brutalno napadli in ubili podivjani rasisti; prav tako pa najbrž tudi ni slutil, da bo njegova smrt povod za doslej najodločnejše demonstracije črncev za enakopravnost z belimi državljani ZDA. In res sedanje demonstracije črncev v državi Alabama, od koder so se razširile tudi na državo Tennessee, dokazujejo, da je postal boj silovitejši in da so se črnci naveličali praznih obljub. Zahtevajo takojšen sprejem črnskih otrok v »bele« šole in v »belo« univerzo v Alabami; zahtevajo enake možnosti napredovanja za črnce v vseh uradih in vseh službah; zahtevajo takojšnjo izpustitev vseh zaprtih demonstrantov in vzpostavitev stalnega odbora belcev in črncev, ki bi v prihodnosti urejal vsa sporna vprašanja s tega območja; in končno zahtevajo gospodarsko enakost za črnci.

reč o vlogi in pomenu OZN je U Tant dejal, da je z zadovoljstvom mogoče ugotoviti, da se po vsem svetu krepi zavest o tem, da je treba krepiti mehanizem OZN za reševanje sporov in ohranitev miru, saj vključuje proces krepitve OZN tudi ustvarjanje boljšega razumevanja med obema blokoma. Ko je govoril o vprašanju razorožitve, je U Tant poudaril, da bo pot do razorožitve verjetno še dolga, vendar ne smemo zgubiti upanja, kajti »verujem, da se bosta človeški razum in človeška daljnovidnost dvignila nad trenutne težave«. Jedrska vojna pa po njegovem mnenju sploh ni vojna, to je dejanje največje norosti. Zato tudi v primeru, da se sedaj ne bi mogli sporazumeti o prepovedi jedrskega orožja, je treba iskati sporazum o razglasitvi denuklearizacije posameznih področij sveta, to je neke vrste teritorialne razorožitve.

Posebno obširno je U Tant govoril o gospodarskih in socialnih vprašanjih ter dejal, da je delitev sveta na bogate in revne v skrajnem smislu eksplozivnejša kakor delitev na Vzhod in Zahod. V tej zvezi je U Tant mnenja, da bi bila bližnja konferenca OZN o trgovini in razvoju lahko ena izmed najpomembnejših, kar jih je bilo kdajkoli. Na tej konferenci bodo vsekakor skušali najti odgovore, kako bi premostili prepad med razvitimi in zaostalimi predeli sveta, prepad, ki je čedalje širši.

Zanimiva pobuda Latinske Amerike za aktivizacijo razorožitvenih pogajanj

Na razorožitveni konferenci v Ženevi so se spet znašli v slepi ulici, ko ne vidijo izhoda in valijo krivdo eden na drugega. Da pa bi pogajanja spravili v tek, je skupina petih latinskoameriških držav na pobudo mehiškega predsednika Adolfa Lopeza Mateosa izdelala zanimiv načrt, po katerem bi celotno Latinsko Ameriko razglasili za brezatomsko cono.

Pobuda za osnovanje brezatomskih področij je že stara in jo je najprej sprožil poljski zunanji minister Rapacki, le z razliko, da je on mislil na srednjo Evropo. Takrat so se načrtu uprle zahodne sile, ki so pod vodstvom Amerike izjavile, da bi brezatomska cona v Evropi »zrušila ravnotežje sil« v škodo Zahoda. Sedanje pobudo iz Latinske Amerike so sprejeli z večjim zanimanjem, vendar je Zahod tudi tokrat izrazil svoj stari pomislek, češ da bi se o de-

ce, kajti nikjer ni toliko brezposelnih kot med črnci.

Toda to je le ena plat sedanje rasistične vojne v Ameriki. Na zahteve črncev po enakopravnosti, ki jim je zajamčena v zakonu, so rasisti namreč odgovorili s povečanim nasiljem nad črnskim prebivalstvom. Dan za dnem si sledijo srditi spopadi, vrstijo se napadi na črnce in njihove domove, statistika beleži čedalje večje število ubitih in ranjenih črncev ter razdejanosti stanovanj.

Nastala je res prava vojna, ki dela velike preglavice tudi osrednji vladi v Washingtonu. V konflikt je posegel tudi predsednik Kennedy in njegov brat, ameriški pravosodni minister, je skušal najti rešitev v razgovoru z guvernerjem države Alabama, vendar je bil bridko razočaran, kakor sledi iz njegove izjave po tem razgovoru: »Zdi se mi, da sem v tuji deželi«. Sploh se je znašel Washington v sila neprijetnem položaju, ko mora na eni strani ugotoviti, da se lokalne oblasti na jugu ZDA nočejo podrediti poveljem zvezne vlade in »uradno«

Ameriški polet v vesolje

Po enodnevnem odložitvi zaradi nekaterih okvar je v sredo uspela izstrelitev ameriškega astronava Cooperja z vesoljsko ladjo »Upanje 7« na krožno vožnjo okoli Zemlje. Načrt tega poleta je obsegal 22-kratno obkroženje Zemlje tekom 34 ur. Kabina s Cooperjem je letela skozi vesolje s hitrostjo 28.300 kilometrov na uro, višina poleta pa je znašala od 160 do 262 kilometrov.

Izvedba tega poleta predstavlja vsekakor lep uspeh, posebno še za Ameriko, ki je s svojim osvajanjem vesolja še daleč zaostajala za Sovjetsko zvezo. Za primerjavo navajamo, da sta zadnja dva poleta astronava — Nikolajev in Popovič — lani v skupnem poletu skozi vesolje obkrožila Zemljo 64-krat odnosno 48-krat.

podpirajo divjanje belih rasistov nad črnskim prebivalstvom, na drugi strani pa mora računati z nevarnostjo nadaljnje zaostritve spora. Najbolj pa mora biti Washington zaskrbljen zaradi tega, ker povzročajo sedanjí dogodki silno škodo ugledu Amerike v svetu, kjer se ob takih dejstvih ne bo več mogla ponašati s svojo svobodo in demokracijo, če sama krši načela enakopravnosti in pravičnosti.

Zato ima Washington eno samo možnost: da takoj z vsemi silami in vsemi razpoložljivimi sredstvi izsili spoštovanje tistih pravic, ki bi jih morali črnci že zdavnaj uživati.

nuklearizaciji Latinske Amerike verjetno dalo govorili, pač pa za Evropo kaj takega sploh ne pride v poštev. Nasprotno pa so tako vzhodne kakor tudi blokovsko nevezane države pristržno sprejele pobudo in izrazile mnenje, da je treba brezatomsko cono razširiti tudi na druga področja sveta.

Načrt o brezatomski coni v Latinski Ameriki je vsekakor zanimiv in odpira nove možnosti za bolj uspešne razgovore tudi o drugih vprašanjih razorožitve. Poleg tega pa bi uspešna realizacija načrta o brezatomski Latinski Ameriki lahko aktualizirala idejo o brezatomskih conah tudi v drugih delih sveta, zlasti v Afriki, saj so afriške države že pred leti zahtevale, naj bi vso Afriko razglasili za brezatomsko področje. Prej ali slej pa bi moral — če bi se ta zamisel uresničila v Latinski Ameriki in v Afriki — Zahod opustiti svoje nevzdržno in z ničemer utemeljeno stališče tudi glede Evrope.

Nenavadni obiski iz vesolja

Na srečo so obiski večjih meteoritov dokaj redki. Prve podatke o padcih meteoritov zasledimo že v zapiskih iz petnajstega stoletja. Toda naši predniki niso hoteli verjeti v kamne, ki padajo na zemljo. Še 1807. leta, ko je v Westonu v ZDA padlo nekaj 150 kg težkih meteorjev, si je takratni ameriški predsednik dovolil pripombo, da so znanstveniki tisti, ki lažejo, ker kamenje ne more padati z neba.

Ce smo se že pomirili z mislijo, da meteorji padajo z neba ali, točneje, priletijo iz vesolja, potem nas zanima tudi pogostost tega pojava. Na to ni lahko odgovoriti. Določeni kraji so še vedno redko naseljeni in tam najdemo meteor le po naključju.

Akrobatski računi z atomi

V eni kapljici vode je kakih 420 000 000 000 000 000 atomov. V enem kilogramu vodika, najlažjega elementa, kar jih je, je število atomov tako veliko, da se ga izrazi le s 6 in 23 ničlami. V umetno ustvarjeni praznini je povprečni razmak med molekulami zraka stotinka milimetra; las ne bi šel vmes. V kozmični praznini je še toliko materije, da dobimo en atom na cm³. Registrski stroj, ki našteje 1 milijon atomov na sekundo, bi porabil 20 milijard let, da bi preštel število atomov v enem kg vodika.

ju. Nasprotno pa pravijo znanstveniki, da v naseljenih krajih pride od 0,3 do en padec na milijon kvadratnih kilometrov.

Veliki meteorji opozorijo nase opazovalce precej daleč od mesta padca. Tako se je zgodilo s tunguskim meteoritom, ki je padel v nenaseljeno področje severne Sibirije 30. junija 1908. Udarec je bil tako močan, da so ga kot potres čutili ob transsibirski progi, ki leži 800 km južneje. Strahotna sila padca pa je v polmeru 65 km podrla skoraj vsa drevesa. S podobnimi izmerami se lahko postavi tudi meteoritno žrelo v Arizoni. Domnevajo, da je meteor padel še v predzgodovinskih časih in se je zaradi puščavskega zemljišča dobro ohranilo. Žrelo ima premer 1200 m in je skoraj 180 m globoko. Na splošno so se meteoritna žrela dobro ohranila v vseh tistih krajih, kjer je malo padavin in je erozija neznatna.

Največji meteor, ki so ga izkopali in razstavili, je nedvomno Cape York, ki tehtal 31 ton. V ZDA ga je pripeljal slavn raziskovalec Peary, ki se je vrnil z ene svojih številnih odprav v Grönlandiji. Največji otipljivi meteor pa je Hoba, ki je še vedno tam, kjer so ga našli, na farmi v jugozahodni Afriki. Cenijo, da ta meteor tehtal okoli 65 ton.

Meteorje lahko razvrstimo v tri skupine glede na njihovo sestavo, in to v meteoritna železa in meteoritno kamenje ter mešanico obeh. Nekateri prištevajo k izpodnebni tudi tektite, majhne steklene predmete, ki so jih našli v neobljudenih področjih Avstralije, jugovzhodne Azije, Češkoslovaške in v južnih državah ZDA. Po ustroju se tektiti ločijo od stekla zemeljskega izvora, vendar jih še nihče ni videl pasti in je upravičenost njihove uvrstitve med meteorite predmet obsežnih znanstvenih razprav in polemik.

Danes poznamo okoli 1500 znanstveno potrjenih meteoritnih padcev. V besedi „padec“ pa se lahko skriva več kosov. Tam, kjer je padel arizonski meteorit, so nabrali že več deset tisoč drobcev, pri podobnem padcu pri Holbrook pa 14.000 posameznih kosov. Zato bi temu pojavu že lahko rekli meteoritni dež.

Ko govorimo o meteoritih, ne smemo misliti, da imajo opravka samo z železom. Tako mnenje je zmotno. Udomačilo se je zato, ker v muzejskih zbirkah prevladujejo meteoritna železa. V resnici pa je precej več meteoritnega kamenja, toda kot slabi opazovalci ga radi prezremo.

Meteoritna železa so sestavljena iz žele-

za niklja in kobalta. Če bi hoteli količino teh prvih izraziti z odstotki, bi rekli, da jih je v istem vrstnem redu 91, 8,5 in 0,5.

Vmesno stopnjo tvorijo mešanici, ki vsebujejo čisto železo in nikelj ter železove in magnezijeve silikate. Prvi takšen primer je odkril 1749 blizu Krasnojarska v Sibiriji, a švedski potnik Pallos je leta 1772 ugotovil, da kameni mešanec ne izvira z Zemlje. V čast odkrivalca pravijo tem mešancem palazili.

Največ je meteoritnih kamnov, ki so sestavljeni iz raznih kamenin — spojin železa, magnezija, silicija, kalcija, in kisika kot iz prostega ogljika in žvepla.

Dejanski izvor meteoritov je še pred začetkom tega stoletja povzročal ostra trenja med znanstveniki. Dopusčali so ducate raznih možnosti. Domneva, da so meteoriti ognjeniškega izvora, je kmalu odpadla, ker se po sestavi bistveno ločijo od ognjeniških kamenin. Prav tako je nesprejemljiva teorija, da so meteoriti deli Sonca, Lune, Jupitra ali drugih planetov. Enako neverjetno je tudi mišljenje, da meteoriti izvirajo iz planeta našega sončnega sistema, ki se je gibal med Jupitrom in Marsom in se je nekoč razletel. Potem nam ostane le še inačica, da so meteoriti sestavni deli kozmičnega prahu, iz katerega je nastal tudi naš sončni sistem. Seveda tudi ta trditev velja, dokler je ne bo kdo ovrgel...

Industrija nagih teles

Velemesta iščejo razburljiva zadovoljstva. Mnogim Parižanom ali recimo poslovnim ljudem iz Londona, Hamburga, Milana in Chicaga z razpuščenimi čutili in utrujenimi živci je potrebno razburjenje, da bi lahko občutili življenje. Za svojo zabavo so iznašli strip-tejs, spretnost, v kateri ženske na javnih mestih razkazujejo telesa.

Industrija ženskih teles ima v francoskem gospodarstvu častno mesto. Francoski tisk je objavil podatke, ki kažejo, kako važna veja narodnega gospodarstva so ženska telesa. Iz teh statističnih podatkov izvemo, da so dobički neprimerno večji kot v industriji in trgovini z gramofonskimi ploščami. Ministrstvo za finance je objavilo, da je prejšnje leto 1.250.000 Parižanov obiskalo nočne lokale »veselega Pariza«, v katerih dekleta kažejo ljudem »izvirni greh«. Za tuje so takšna gostišča postala bolj znana kot zgodovinski spomeniki, pariški muzeji in knjižnice. Od polnoči do zore, od Montmartra do Montparnasa hitijo ljudje, ki si želijo čustvenih in moralnih potresov.

Zanimivo je zapisati, da ima industrija nagih teles tudi med izobraženstvom širok krog zagovornikov. Nekateri smatrajo, da je vse to prehodna navada, ki se menja kot plima in oseka. Ali ni sentimentalna seksualna zvestoba čisto relativen pojem? Dokaz: za Tibečanko je čast, da služi številnim možem, medtem ko Eskimi na skrajnem severu prepuščajo svoje žene za prvo noč potniku, da bi mu izrazili gostoljubnost in dobrodošlico. Še manj dokazov obstoja da bi bilo razkrivanje ženskih teles nespodobno in nemoralno. Zbrali so precejšnjo kopico zgodovinskih dejstev, ki kaže-

jo, da so se ženske od vsega začetka pred ljudmi slačile. Arheologi so baje odkrili v Avstraliji pečinske zidne freske, stare 28.000 let, ki dokazujejo, da je že predzgodovinski človek poznal strip-tejs. Grčija se tudi ni sramovala ženskih teles. Mar ni znani »ples v tančici« omogočil nagi Sabi, da je zapeljala modrega Salamona? V Franciji, pravijo zagovorniki ženskega telesa, je naga ženska imela v srednjem veku vse meščanske pravice.

Za nage manekenke ni nobenih šol in plesalke strip-tejsa se zbirajo preko časopisnih oglasov in »priporočil«. Mnoge tajnice in pro-

Zelenje se širi proti severu

V reviji »Priroda« je objavil sovjetski znanstvenik Uspenski daljši sestavek, v katerem pravi med drugim, da je nenehno zviševanje povprečne temperature, ki ga ugotavljajo v minulih desetih letih na Arktiki in sploh na območju severnega pasu, vneslo vidne spremembe v živalstvo in rastlinstvo tega področja. Tako imenovana gozdna meja se premika proti severu, gozdovi v pravem pomenu besede izpodrinejo bomo grmičevje in tundro povprečno za 200 do 700 m na leto. V prejšnjem stoletju — primerja Uspenski — se je zeleni pas gozdov širil mnogo počasneje na račun krmeljavega rastlinja tundre (predvsem mahu in lišajev), saj se je premaknila gozdna meja vsako leto le za nekaj metrov proti severu.

Na gozdove vezane ptice in druge živali se prilagajajo tem spremembam. V zvezi s to selitvijo kot posledico čedalje izrazitejšega ogrevanja področij, ki so jih nekoč označevali kot »skrajni sever«, omenja Uspenski na prvem mestu lisice in miši, ki so v minulih desetih letih prodrle skoraj prav tako daleč v nekdanjo tundro kakor gozdno drevje v pravem pomenu besede.

Ivo Andrić

56

Travniška kronika

„Pravijo: Raja se je spuntala, raja je neubogljiva in ničvredna. Da. Toda treba je vedeti, da raja ne diha s svojo dušo, temveč uboga dihgospodarja. To dobro veste. Vedno se gospoda prva pokvari, raja jo samo posnema. Toda ko se raja že osamosvoji in prevzame, lepo pojdi pa išči drugo, kajti pri tej si že opravil.“

Sulejman paša pa je govoril kot človek, ki je do včeraj gledal mučne in resne stvari, kakršnih oni s svojim ozkim travniškim razgledom še slutijo ne, pa jim jih je treba razložiti.

„Nam je dal Bog, čast mu in slava, dve stvari: da imamo zemljo in da delimo pravico. E, zdaj pa podvihaj nogo na blazini pa lepo pusti neke poturice in razcapance, naj sodijo, in nič ne skrbi, kako se ti bodo tlačani uprli. Tlačan mora delati, aga paziti nanj, saj tudi trava potrebuje i rose i koše. Eno brez drugega ne gre. Poglej me,“ se je ponovno obrnil k najbližjemu, „celih petinpetdeset let imam, pa še danes ta dan do obeda oberem vse pristave okrog Bugonja. Zato pa pri meni ni slabih in neubogljivih kmetov!“

In res, njegov dolgi vrat in žilave roke so bile porjavele od sonca in grobe kot pri težaku.

Nihče ni znal odgovoriti; vsak je skrbel, da mu čimprej zgine izpred oči, da pozabi, kar je bilo, in da bo tudi sam pozabljen.

Brž ko je vstaja ponehala, je začel von Mitterer raziskovati zadevo z neumljivim poturčenjem zdravnika Cologne in njegovo skrivnostno smrtjo. Tega ni storil samo zaradi Cologne, ki ga je že prej imel za čudaka in neprimernega za službo. Konzul ga je dobro poznal in verjel, da je bil zdravnik zmožen, da se v prepiru in trenutno razglasil za muslimana, kakor je bilo verjetno in mogoče, da je napravil samomor ali izgubil zavest in v razburjenju strmoglavil v prepad. Razen tega je bilo sedaj, ko se je preplah polegel, in so stvari spremenile podobo, ljudje pa mnenje in vedenje, težko raziskati nekaj, kar se je zgodilo v povsem drugačnih okoliščinah, v ozračju splošne ponorelosti, krvi in meteža.

Te korake je von Mitterer moral napraviti zaradi ugleda cesarstva in da prepreči nove napade na kakega drugega cesarskega podložnika ali osebo iz konzulata. Pa tudi fra Ivo ga je spodbujal, naj na ljubo katoličanom skuša pojasniti zdravnikovo poturčenje in pogreb.

Sulejman paša je bil prav od začetka edini v Konaku naklonjen von Mittererju in bil z njim vedno bolj domač in prisrčen kot z Davillom, s katerim je moral govoriti po tolmaču in mu sploh ni ugaljal. Sedaj se je trudil ustreči Avstrijčevi želji. Hkrati mu je pa iskreno svetoval, naj zadeve ne ostri in žene predaleč.

„Vem, vi se morate postaviti za cesarskega človeka,“ je rekel konzulu s svojim hladnim, razboritim in določenim načinom, ki so ga vsi, celo sam, imeli za nepogrešljivega, „vem, drugače sploh biti ne more. Toda ni dobro preveč uporabljati cesarski ugled za vsakega državljan. Kajti ljudje so vsakršni, cesarski ugled je pa en sam.“

In Sulejman paša mu je suho in hladno razložil, kako naj se zadeva reši v splošno zadovoljstvo.

Kar zadeva vprašanje, ali se je Cologna poturčil ali ne, je najbolje, da se o tem sploh ne razpravlja. Razburjenje je bilo tako, da se niti dan ni ločil od noči, kaj šele vera od vere in poturčenec od Turčina. Odkrito rečeno, zdravnik je bil take baže, da z njegovim poturčenjem krščanska vera ni bogve kaj zgubila, turška pa nič pridobila.

Njegovo skrivnostno smrt takoj po čudnem poturčenju je še manj vredno raziskovati. Kajti mrtva usta ne govorijo več in človeku, ki mu šepa pamet in ne gleda pod noge, kam stopi, kaj lahko spodrsne. To je najbolj naraven zaključek, ki nikogar ne žali. Čemu neki sedaj iskati še drugih možnosti, ki nikoli ne bodo mogle biti popolnoma osvetljene in za katere konzulat nikoli ne bo mogel dobiti zadoščenja, kakršno bi rad.

„Niti jaz zdaj ne morem najti in prijati tistih potepuhov in bedakov, ki so hoteli turkovati in soditi po Travniku,“ je zaključil Sulejman paša, „vi pa ne morete obuditi in izprašati rajnika, ki leži na pokopališču. Kdo bi to uredil? Puslino vse lepo v miru in se lotimo pametnejših opravkov. Vašo skrb pa čutim, kakor da je moja. Zato bom naročil, naj se smrt tega hečima razišče, pojasni, da se vidi, da ni nihče kriv, potem naj se to zapiše in dobro overi. Vi boste to poslali svojim starešinam, da ne bo nikakršnih dvomov in obrekovanj ne od vaše ne od naše plati.“

Von Mitterer je sam sprevidel, da to sicer ni najboljša, pač pa edina mogoča rešitev. Vendar je zahteval in tudi dobil od čehaje še neke odredbe in razglase, ki so bili od daleč lahko podobni zadoščenju in opravičilu za avstrijski konzulat.

Vse to, skupaj z Rottovim poročilom o poslednjem sestanku s Cologno, je nekako moglo pomiriti one na

Petnajst zapovedi

za večjo varnost na kmetih

Kmečki poklic ni le naporen, marveč je tudi povezan s stalno nevarnostjo nezgod. Ta nevarnost je tem večja, čim manj je ljudi na kmetiji za delo na razpolago in čim več je na kmetiji mehaničnih naprav in strojev. Statistika kmetijskih nezgod to iz leta v leto bolj potrjuje. Da bi se zmanjšalo število nezgod in njihovih posledic v kmetijstvu, bi moral vsak kmetovalec in vsak človek na kmetiji v svojo lastno korist upoštevati naslednjih 15 pravil za varnost pri delu:

- Skerbi stalno za dobro vzdrževanje in razsvetljavo potov, hodnikov in stopnic.
- Drži vse lestve v takem stanju, da jih boš v vsakem primeru lahko zanesljivo uporabljal in da ti bodo vedno na razpolago.
- Preglej, maži in popravljaljaj stroje le, če stojijo oz. če so izklopljeni. Imej nadomestne dele in potrebno orodje vedno pri roki in v neposredni bližini stroja.
- Pri delu s strojem ali pri stroju nosi le obleko, ki se tesno prilega trupu in na kateri ni nobenih trakov ali vrvic.
- Vozi s traktorjem vedno le v enakomernem tempu in zmanjšuj pri vsakem obračanju njegovo brzino.
- Pokliči vsako žival, ki se ji bližajš, po imenu. Tvoj gotovi, mirni nastop bo pomiril tudi žival.
- Drži bika vedno na dobro zavarovanem prostoru, ločeno od druge živine in imej ga dobro privezanega. Bližaj se mu le, če je trdno privezan.
- Bodi o vseh prometnih predpisih natančno poučen in drži se jih pri vsaki vožnji in hoji na cesti ali na javni poti.
- Pri dviganju težkih predmetov drži hrbet vedno ravno in dvigni predmet vedno z močjo mišic v nogah. Ne dvigaj ničesar, kar presega tvoje moči.
- Uporabljaljaj za vsako delo samo orodje, ki delu ustreza. Drži orodje vedno v uporabljenem stanju in shrani ga na varnem prostoru.
- Vsako, tudi najmanjšo poškodbo ali rano takoj oskrbuj, kakor to zahteva.
- Ne pusti ostrih nožev, žag, sekir in drugih ostrih predmetov ležati brez zaščitne naprave okoli. Imej jih vedno spravljene tako, da ne bodo mogli otroci zraven.
- Ostanke bencina, dizla, petroleja ali olja zlijavaj vedno daleč stran od dvorišča. Njihovi plini lahko povzročijo požar.
- Ne kadi v blevih, na skednjih in v kaščah in ne meči tleh cigaretnih ogorkov in vžigalic na tla.
- Ne popravljaj električnih varovalk »za silo« in »na hitro«. Cele vasi so že pogorele zaradi površne popravljenih varovalk.

Aktualno vprašanje:

Kako bomo pridelali več in boljšo silokoruzo?

Sredi aprila je koroška kmetijska zbornica priredila posvetovanje o pridelovanju hibridne koruze za zrnje. Pri tem posvetovanju so prišli strokovnjaki in praktiki med drugim do naslednjih zaključkov:

V klimatskih pogojih, kjer na Koroškem koruzo sploh ne uspeva, pridejo za saditev v poštev le sorte, ki dozori v 150 dneh. Zato so nekatere hibridne koruze v teh krajih za pridelovanje zrnja prav pripravne, vendar zaenkrat konkretnih sort še ni mogoče imenovati, ker poizkusi z njimi še niso zaključeni. Povečanje pridelovanja koruze za zrnje bi bilo drugače na Koroškem priporočljivo, vendar more zaradi pomanjkanja ustreznih sušilnic ostati zaenkrat omejeno le na posamezne kmetije. Poseben pomen pa

bi imelo pridelovanje koruze za zrnje v krajih, kjer pitajo prašiče, če bi koruzne storže silirali. Siliranje koruznih storžev bi bilo priporočljivo zlasti na manjših kmetijah, kjer je pitanje prašičev takorekoč glavna panoga kmetijske tržne proizvodnje.

Tako daleč zaključki glede pridelovanja koruze za zrnje na Koroškem. Iz njih sledi, da bo ostalo pridelovanje koruze na Koroškem do nadaljnjega v glavnem omejeno le na pridelovanje koruze za siliranje, se pravi silokoruze. Kakor pri pridelovanju koruze za zrnje pa tudi pri pridelovanju silokoruze po stari poti ne gre več naprej, kajti zatiranje plevla potom ročnega okopavanja in pletve je predrago in z ozirom na pomanjkanje ročne delovne sile neizvedljivo. Tu si moramo poleg mrežne brane in ogradnika za okopavanje in osipanje pomagati tudi s kemičnimi pripravki za zatiranje plevla med koruzo.

Eden izmed takih pripravkov, ki po preizkušnjah verjetno največ obeta, je GESAPRIM. Pri poizkusih pri silokoruzi na kmetijskih šolah Goldbrunnhof in Buchhof na Koroškem se je pridelek silokoruze z Gesaprimom povečal za 100 do 130 % in so z njegovo pomočjo pridelali tudi nad 600 q silokoruze po hektarju. Tudi pri koruzi za zrnje so dosegli povprečje pridelka zrnja za 80 do 100 %.

Slovenska kmečka zveza obvešča:

Za 20. maj je napovedan popis rabe kmetijskih zemljišč

Zvezno ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo je 1. februarja odredilo, da se mora v ponedeljek, dne 20. maja 1963 po vsej državi izvesti popis rabe kmetijskih zemljišč. Zadnji popis rabe kmetijskih zemljišč je bil izveden leta 1959.

Namen takih popisov je, da se v državnem in deželnem merilu od časa do časa ugotovi, kako se je medtem spremenila raba zemljišč, katerih poljščin se je pričelo več sejati in katerih manj. Takšno ugotavljanje rabe zemljišč pa je prav v času, v kakršnem se sedaj nahaja avstrijsko kmetijstvo, zelo važno. Po eni strani silita tehnična revolucija in stremenje za dosegom rentabilnosti kmetovanja in rastlinske proizvodnje, po drugi strani pa zahtevata eksport in import kmetijskih pridelkov pravočasnega ugotavljanja, kje na inozemskem trgu bo mogoče odvisne pridelke vnovečiti in koliko deviz bo treba na drugi strani pripraviti za uvoz drugih potrebnih kmetijskih pridelkov. Poleg tega pa je popis rabe zemljišč eminentnega pomena za pospeševanje kmetijske proizvodnje in predelave kmetijskih pridelkov.

Tako gledano je popis rabe kmetijskih zemljišč ravno tako potreben in koristen za vsa-

Gesaprim je škropilo, ki ga po hektarju potrebujemo 2 do 4 kg. Le pri trdoživih plevelih ga je potrebno več, tudi do 10 kg po hektarju. Škropilo je treba raztopiti v vodi, pri čemer se računa 300 do 600 litrov vode po hektarju. Najboljši čas škropljenja je, ko je plevel vzniknil in napravil 4 do 6 lističev.

Kakor z Gesaprimom, ki učinkuje proti plevelu, povečamo pridelek in kvaliteto silokoruze z nitramoncalom. Njegov učinek se kaže tako v povečanju pridelka kakor tudi v izboljšanju krmne vrednosti silaže tako po beljakovinah kot tudi po škrobnih enotah. Poizkusi so pokazali, da je silokoruzna brez nitramoncala ob samem kalifosfatnem gnojenju dala le 288 kg beljakovin in 4.980 kg škrobnih enot po hektarju, da pa je 400 kg nitramoncala po hektarju — danega koruzi v obrok — povečalo pridelek beljakovin na 563 kg, pridelek škrobnih enot pa na 7.780 kg. Z obrokom 800 kg nitramoncala po hektarju je znašal pridelek beljakovin 688 kg, pridelek škrobnih vrednosti pa 8.535 kilogramov.

Če hočemo dober pridelek silokoruze, jo oskrbujmo z Gesaprimom in ji bogato gnojimo z nitramoncalom, ob vsakem rahljanju zemlje vsaj 100 kg po hektarju.

Nekaj novega o

Aleksandrinki

Aleksandrinka kot enoletna detelja ima za moderno kmetijstvo vedno večji pomen. Žal, pravijo nekateri, ni dovolj zanesljiva in zelo občutljiva za mraz.

Po preizkušnjah v Weihestephanu pa Aleksandrinka niti ni preveč občutljiva za mraz, niti ne toliko nezanesljiva, kot marsikje menijo. Če jo sejemo kot celoletno poljščino, moramo sejati kolikor mogoče zgodaj. Prenaša tudi temperature do — 3° C. Sredi aprila sejana je dala 115 q sena. Začetkom maja sejana Aleksandrinka pa je dala le še 70 % tega pridelka in začetkom junija sejana komaj še 47 %.

Po izvoru semena so ugotovili, da je najbolje obrodilo italijansko seme. Dalo je 114 q sena po ha, medtem ko ga je dalo izraelsko seme 98 q, kalifornsko pa le še 59 q.

Po hektarju površine je treba sejati 30 kg semena. Več ni potrebno. V neugodnih legah pa je priporočljivo Aleksandrinki primešati 3 do 6 kg laške ljujke. Prvič jo je treba kositi tik pred cvetenjem. Ker pa hitro raste in obilo da, potrebuje tudi temu primerno izdatno mineralno gnojenje.

Vedno več traktorjev, vedno manj konj

Po štetju lanskega junija je bilo v državi 147.253 traktorjev ali 12.240 več kot leta 1961. V istem času je število konj v državi nazadovalo in je znašalo decembra 1962 le še 120.579 glav. Od tega je bilo le 8.428 konj mlajših od 3 let, 15.778 pa starejših od 14 let. To kaže, da bo v prihodnje število konj še bolj nazadovalo. Število vprežnih volov je v zadnjih 12 letih zdrknilo od 132.000 na 26.775 glav.

Dunaju, prikazati zdravnikov primer kot nesrečo zmešanega človeka in rešiti konzulov ugled. Toda sam pri sebi je bil von Mitterer nezadovoljen s potekom stvari in sam s seboj.

Bled in osamel je v svoji polmračni delovni sobi konzul premleval vso zadevo in se čutil razorožen in slab proti dolgi verigi najrazličnejših okoliščin, v katerih pač zvesto in vestno opravlja svojo dolžnost, zapravlja čez mero svoje moči, hkrati pa jasno vidi, da je vse zaman in brezupno.

Polkovnik se je tresel od mraza, čeprav je zunaj pritisnala julijska vročina; včasih je občutil, kakor da omedleva in omahuje nad neznanim prepodom.

17

Ta druga in strahotnejša vstaja ni prav nič prizadela francoskega konzulata. Narobe, njeno središče je postal na koncu avstrijski konzulat in njegov zdravnik Cologna. Vendar so v francoskem konzulatu vsi preživeli težke dni in noči brez spanja. Če izvzamemo dve kratki poti des Fosses na smel v teh nekaj dneh nihče niti glave pokazati skozi okno. Tudi Davillu se je sedaj zdelo huje kot prvič, ker takih razburjenj se človek ne privadi, temveč jih prenaša teže in teže, čimvečkrat se ponovijo.

Kakor ob času prve vstaje je Daville tudi sedaj mislil zbežati iz Travnika, da bi si rešil življenje in družino. Zaprl v svoji sobi se je trpinčil z najtežjimi mislimi in slutil najhujše možnosti, toda pred služabništvom in uradniki, celo pred ženo, je skrbno skrival svoje misli in razpoloženje.

Vendar tudi ta skupna nesreča ni mogla zblížati konzula in njegovega pravega sodelavca. Nekajkrat na dan je konzul načeljen pomenek z des Fossesom. (Zaprta v hišo sta se shajala še pogostje kot prej.) Toda noben teh po-

govorov ni prinesel nič dobrega, ne pomirjenja. Pri vseh svojih drugih skrbih, dvomih in razočaranjih si je moral Daville vsak hip ponavljati, da živi z nekim tujim človekom, od katerega ga ločijo nepremagljiva pojmovanja in navade. Celo dobre lastnosti, ki jih je fant nedvomno imel in so se posebno kazale v takih okoliščinah: pogum, nesebičnost, prisebnost, Davilla niso mogle navdušiti. Kajti tudi vrline kakega človeka sprejmemo in popolnoma cenimo le, če se nam pokažejo v obliki, ki ustreza našim pojmom in nagnjenjem.

Kot vedno dosihmal je Daville tudi sedaj trpko in prezirljivo gledal na vse, kar se je godilo okrog, si vse razlagal s prirojeno zlobo in barbarskim ravnanjem teh ljudi in skrbel le, kako bi v tej zmešnjavi zaščitil in rešil francoske koristi. Nasprotno je des Fosses z objektivnostjo, ki je Davilla presenečala, analiziral vse pojave okrog sebe, si prizadeval najti vzroke in razlage v njih samih, v okoliščinah, ki so jih ustvarile, ne glede na škodo ali korist, prijetnost ali neprijetnost, ki sta jih on in njegov konzulat imela od tega. Ta hladna, neprizadeta mladeničeva objektivnost je vedno razburjala konzula in mu bila neljuba; toliko bolj, ker je v njej moral jasno videti znamenje premoči tega mladega moža. V sedanjih razmerah mu je bila še posebno težka in zopna.

Vsak pogovor, uraden, poluraden ali oseben, je vzbudil mladeniču številne asociacije, svobodna pretehtavanja in ledeno objektivne zaključke, konzula pa razdražil in zaprl v užaljen molk, ki ga des Fosses sploh ni opazil.

Ta otrok iz bogate hiše, toda vsestransko nadarjen, se je tudi v svojih mislih vedel kot milijonar in bil drzen, muhasta in razsipen. Pri stvarnem delu konzulata Davilla ni bogve kaj koristil. Čeprav je bila njegova dolžnost prepisovati konzulova poročila s koncepta na čisto, mu je

Daville nerad dal ta opravke. Pri sestavljanju ga je grizla misel, da bo mlad tajnik, čigar duh ima menda sto oči, pri prepisovanju kritično tehtal poročila svojega konzula. Daville se je srdil sam nase, pa se ni mogel premagati in je pri vsakem tretjem stavku pomislil, kako neki se bo zdel njegovemu tajniku.

Zato je važnejša poročila rajši pisal in na čisto prepisoval sam.

Skratka, pri vseh poslih in, kar je bilo še huje, pri vseh notranjih bojaznih, ki so jih Davillu zbužali dogodki v zvezi z novim Napoleonovim pohodom na Dunaj, ni bil des Fosses za nobeno rabo, največkrat samo v breme in nadlogo. Razlika med njima je bila takšna, da niti veselja nista mogla uživati skupaj. Ko je sredi julija, približno ob koncu vstaje, prišla novica o Napoleonovi zmagi pri Wagramu, hitro za tem pa še o pomirjenju z Avstrijo, je nastala za Davilla doba njegove občasne razvedritve. Vse se mu je zdelo srečno prebrodno in dobro končano. Edino, kar mu je kvarilo veselo voljo, je bila mirnodušnost mladega tajnika, ki ni poznal navdušenja nad uspehom, kakor ni vedel, kaj so dvomi in bojazni, ki se porajajo pred uspehom.

Daville je z muko in neumevanjem gledal tega mladeniča z njegovim vedno enakim in mirnodušnim smehljajem na obrazu. „Kakor da je naroden na zmage“, je dejal konzul svoji ženi, ko ni mogel položiti nikomur drugemu, molčati pa tudi ne več.

Spet so prišli lepi in topli travniški dnevi ob koncu poletja; najlepši in najprimernejši dnevi za tiste, ki jim je neprenehoma dobro, in najmanj težki za ljudi, katerim je hudo in težko poleti in pozimi.

(Se nadaljuje)

